

A41349

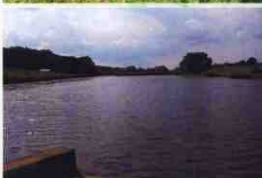
9(c2)

Б 906

Євген Букет, Віталій Коцур, Леся Коцур

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

ВІЛЬНЕ (ВУЛЬШКА): КРАЄЗНАВЧИЙ ВИМІР КРІЗЬ ВІКИ

Переяслав-Хмельницький • 2018

ЗМІСТ

Відродимо замулені криниці пам'яті.....	4
Легенди та історичні джерела про заснування села.....	5
Зведений каталог метричних книг, клірових відомостей та сповідних розписів церкви Святого Миколая села Вульшки, що зберігаються в Центральному державному історичному архіві України, м. Київ.....	14
Перелік документів по с. Вульшка, переданих відділами РАЦС до Державного архіву Київської області.....	16
Мешканці Вульшки.....	17
Власники села у XVIII–XIX століттях.....	31
Лихоліття.....	40
Книга пам'яті України. Село Вільне.....	58
Повоєнний період 1943–1986 рр.....	78
Село після Чорнобильської катастрофи 1986 року.....	90
Історія освіти.....	103
Директори Вільнянської школи.....	133
У незалежній Україні.....	135
Відомі люди Вільного і Юрівки.....	147
Вулиці села Вульшки (Вільного).....	156
Опис герба і прапора села Вільного Макарівського району Київської області.....	160
Село Юрівка і хутір Крушняки як невід'ємна частина с. Вільного...	162
До Крушняків через півстоліття.....	175
Сучасні світлини с. Вільне.....	180

ІСТОРІЯ ОСВІТИ

Осередком духовного та освітнього життя села у XIX на початку XX століття була Свято-Миколаївська церква. При ній у 1869 році було засновано церковнопарафіяльну школу, яка протягом півстоліття була єдиним навчальним закладом у селі. Власне, першу спробу відкрити приходську школу у місцевій парафії було здійснено ще в 1860 році. Але в неї «ни мальчики, ни девочки не являлись». Школу у Вульщі вдалося заснувати, коли до місцевої парафії в 1868 році було призначено священика Димитрія Васильовича Добронравова, який був вихідцем з Великої Росії і випускником Володимирської духовної семінарії. До призначення сюди він служив у Димері, де став засновником та першим завідувачем приходської школи і за «усердное попечение о церковноприходской школе был награжден набедренником». Цей досвід став пастиреві у пригоді і у Вульщі. Тут він у 1869 році також відкрив приходську школу, котрою завідував сім років. У цей час вона була суто «хлоп'ячою» – станом на 1875 рік у ній навчалось 12 хлопчиків.

З 1876 року школою став завідувати священик Фома Григорович Руткевич. «В пастырском служении опытен, в проповеди слова Божия искусен» – так характеризували його документи XIX ст. Свої здібності пастир спрямовував і на розвиток освіти – адже на той час це було одним з прямих обов'язків духовенства. Він був директором вульшської школи понад два десятиліття. Кількість учнів у школі під час його завідування починає поступово зростати¹⁹⁹.

1884 року школа розміщувалася в спеціально найнятій селянській хаті, бо будинок, зведений під школу парафіянами,

---

¹⁹⁹ Перерва В.С. Історія шкільництва в містах і селах Київщини XIX – початку XX ст. – Біла Церква: Вид. О. Пшонківський, 2008. – С. 315–316.

у 1883 році повністю згорів. Виконував обов'язки вчителя тоді 32-річний солдат Антоній Куровський²⁰⁰. У 1897 році в школі вчителював псаломщик Нарцис Йосифів Гурайда. В ній навчался з 1895 року 34 хлопчики і 7 дівчат. При парафіяльній школі, яка діяла в присілку Соснівці, де навчался 33 хлопчика і три дівчинки, вчителем був 18-річний бишівський міщанин Костянтин Федорів Орлов²⁰¹.

Ось як зберегла народна пам'ять спогади про сільську науку в ті часи: «У 1880-х роках була збудована нова школа на кошти багатіїв. В школі навчалися діти багатих і тільки хлопчики. Тут було чотири класи. Учив дітей дяк Гурайда. Навчання в школі було тяжким. Вчили тільки молитви, якщо учень не знав напам'ять молитву, його били або ставили на коліна»²⁰². Також народна пам'ять зберегла ще два прізвища дяків-учителів початку ХХ століття: Загорулько і Домбровський²⁰³.

²⁰⁰ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 1011. – Спр. 1171. – Арк. 145 зв.

²⁰¹ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 1011. – Спр. 1314.

²⁰² Історія розвитку села Вільне / Рукопис. Альбом №1. Кінець XVIII століття – початок 1941 року. Арк. 2.

²⁰³ Інформація зі шкільного стенду / Архів Вільненської школи.

27 листопада 1903 року під час великої пожежі у Вульщі знову згоріла церковно-парафіяльна школа, а також корчма і млин²⁰⁴. І школу, і корчму невдовзі відбудували.

На новий рівень розвитку школа піднялася за настоятельства о. Захарія Трембовецького. Можливо, запорукою тому було багате педагогічне минуле пастиря – він до отримання сану 14 років працював вчителем у різних школах Черкащини. В цей час у школі різко зростає число учнів та матеріальне забезпечення навчального процесу. Станом на 1906 р. в школі нараховувалося 49 першокласників та 4 першокласниці, а миряни для задоволення потреб школи збирали до 100 крб. на рік.

Останнім за Російської імперії наставником місцевої школи був о. Петро Петрович Архипович, який прибув до села в 1909 р. Він також у свій час здобував засоби для існування вчительською працею і тому мав досвід роботи у школі (вчителював майбутній священик на Вінниччині). По прибуттю до Вульшки він став завідувати приходською школою та викладати в ній Закон Божий. А коли в присілку Соснівці напередодні Першої світової війни було відкрито земську школу, то в ній священик став викладати церковний спів.

У бурхливі часи визвольних змагань приходської школи не стало. Клірові відомості за 1917 рік, будучи офіційним документом, не приховують суму: «Заняття с учениками не велись, так как здание школы разрушено»²⁰⁵.

З початком 1917 року, коли чи не всі чоловіки з Вульшки воювали, у селі залишився тільки один письменний дід Дмитро Рябчук. До нього приходили всі жінки, щоб він прочитав їм листи з фронтів війни і написав відповіді...²⁰⁶.

²⁰⁴ ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 633. – Спр. 2.

²⁰⁵ Перерва В.С. Історія шкільництва в містах і селах Київщини XIX – початку XX ст. – Біла Церква: Вид. О. Пшонківський, 2008. – С. 315–316.

²⁰⁶ Історія розвитку села Вільне / Рукопис. Альбом №1. Кінець XVIII століття – початок 1941 року. Арк. 3.

До цього часу в школі зберігається фото старої попівської хати з 1923 року, яка у той час стала приміщенням початкової школи. Директором тоді був Сергій Тимофійович Атаманенко (1923–1932 рр.), а вчителями: Олександра Семенівна Баклан, Галина Микитівна Бутенко, Павлина Володимирівна Романюк та Павло Тихонович Романченко.

Приміщення школи, 1923 р.

Сергій Тимофійович Атаманенко

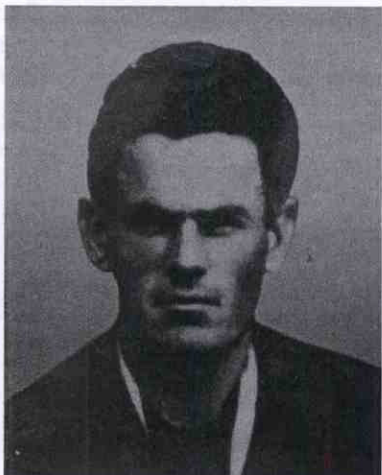
У 1932 році в школі було відкрито 5 клас. А вже у 1935-му відбувся перший випуск учнів Вульшківської семирічної школи (21 учень). Серед випускників слід згадати: Кравченка Степана Сергійовича, Кравченка Михайла Петровича, Кадькаленка Олександра Прокоповича, Кадькаленка Івана Прокоповича, Остренка Іосипа Антоновича, Ословського Якова Лук'яновича, Рябчука Григорія Опанасовича, Стеценка Івана Пилиповича, Римара Степана Антоновича, Петрівського Івана Баркломовича, Склярського Петра Денисовича, Пінчук Ольгу Григорівну, Трегубенко Ольгу Костівну, Рябчук Марію Опанасівну, Кравченко Софію Володимирівну, Сергієнко Марію Євдокимівну, Склярську Ганну Андріївну, Могила Марію Миколаївну, Архипчук Віру Опанасівну та Суську Юлю Іванівну²⁰⁷. З 1932 до 1937 року директором школи був Олексій Гнатович Карпенко.

Випуск учнів, 1935 р.

---

²⁰⁷ Фото: Перший випуск учнів 1935 / Архів Вільненської школи.

*Олексій
Гнатович Карпенко*

Випускники школи, 1936 р.

У 1937 році приміщення місцевої церкви було перебудоване на школу з 10 класних кімнат. Директором школи було обрано Григорія Бенедиктовича Кошмака, а до складу педколективу увійшли: Василь Павлович Домбровський, Михайло Хомович Жорняк, Федот Сидорович Цюкало, Федор Никодимович Кононенко, Григорій Прокопович Кадькаленко, Марія Лук'янівна Кошмак, Марія Євдокимівна Сергієнко, Зіна Гаврилівна Ословська та Марія Яківна Коваль²⁰⁸.

Приміщення Вульшанської школи, 1937 р.

Григорій Бенедиктович Кошмак був директором аж до початку війни 1941 року. Біля школи був посаджений молодий сад, який чудово ріс²⁰⁹.

²⁰⁸ Фото: Школа, 1937 р. / Архів Вільненської школи.

²⁰⁹ Історія розвитку села Вільне / Рукопис. Альбом №1. Кінець XVIII століття – початок 1941 року. Арк. 7.

Після окупації села навчання відновилося в грудні 1943 року. З 1944-го школа почала регулярно працювати. Її директором був Іван Пилипович Попович, учителями були: Василь Павлович Домбровський, Марія Євдокимівна Сергієнко, Ольга Костівна Трегубенко, Павло Андрійович Скіярський. Книг, зошитів не було. Писали на старих паперах, але діти з великою охотою бралися за науку²¹⁰.

З 1948 року Вільненська школа знову стала семирічною²¹¹. У 1950 році серед випускників були: Мартиненко Микола, Коваль Петро, Коваль Василь, Бондюх Василь, Осінська Любов, Ословська Галина, Глущенко Тамара, Лук'янець Галя, Стасенко Ліда, Коваль Катерина, Яценко Галина, Зозуля Іван, Пінчук Анатолій, Половий Микола, Рябчук Марія, Кравченко Любов. Навчали їх – директор, Сніжко Павло

Сніжко
Павло Кузьмович

Кузьмович та учителі: Сергієнко Марія Євдокимівна, Олексієнко Ганна Іванівна (учителька російської мови, німецької мови, малювання та історії)²¹², Домбровський Василь Павлович (учитель арифметики, алгебри, геометрії, фізики, праці і практичних занять²¹³ креслення, фізкультури)²¹⁴ та Домбровський Олександр Павлович (учитель української й німецької мови, історії, географії, Конституції та співів)^{215, 216, 217}.

²¹⁰ Історія розвитку села Вільне / Рукопис. Альбом №2. Від 1941 до 2000 року. Арк. 3, 11.

²¹¹ Призначення по Вільненській школі починаючи з 1948 р. Арк. 1 / Архів Вільненської школи.

²¹² Наказ № 5 по Вільненській семирічній школі від 29 травня 1954 р. / Книга наказів Вільненської семирічної школи на 1954-1955 навчальний рік. Арк. 2.

²¹³ Наказ № 15 по Вільненській семирічній школі від 29 серпня 1955 р. / Книга наказів Вільненської семирічної школи на 1954-1955 навчальний рік. Арк. 6.

²¹⁴ Наказ № 5 по Вільненській семирічній школі від 29 травня 1954 р. / Книга наказів Вільненської семирічної школи на 1954-1955 навчальний рік. Арк. 2.

Вчителі Вільненської
семирічної школи весною 1950р.

Зліва на право:

1. Домбровський В. П.
2. Олексієнко Т. У.
3. Надьхаленко Т. П. (не вийшло)
Незакінчений ряд

1. Сергієнко М. Б.
2. Домбровський О. П.
3. Стіжко Л. К.
4. Зозуля О. П.

Учителі Вільненської школи, весна 1950 р.

²¹⁵ Фото: Випускники Вільненської школи 1950 р., 7 клас / Архів Вільненської школи.

²¹⁶ Наказ № 5 по Вільненській семирічній школі від 29 травня 1954 р. / Книга наказів Вільненської семирічної школи на 1954-1955 навчальний рік. Арк. 2.

²¹⁷ Наказ № 15 по Вільненській семирічній школі від 29 серпня 1955 р. / Книга наказів Вільненської семирічної школи на 1954-1955 навчальний рік. Арк. 5.

Учні 1 класу, травень 1950 р.

Випускники 7 класу, травень 1950 р.

У 1955 році було здійснено черговий випуск семикласників під класним керівництвом Зозулі Ольги Петрівни. Випускниками стали: Роде Тамара, Коваль Іван, Рябчук Олександр, Горобей Василь, Хоменко Сергій, Карпенко Володимир, Зозуля Марія, Стасенко Ніна, Сахно Валентина, Пінчук Віра, Станкевич Антоніна, Пінчук Євгенія, Шевченко Євген та Петрівський Петро²¹⁸.

Випуск учнів 7 класу, 1955 р.

1960 року розпочала свою роботу вже Вільненська восьмирічна школа²¹⁹. Директором школи став Микола Олександрович Ревуцький, а до учительського складу увійшли

---

²¹⁸ Фото: Випуск учнів 7 класу, 1955 р. / Архів Вільненської школи.

²¹⁹ Призначення по Вільненській школі починаючи з 1948 р. Арк. 27, 28, 29, 30, 32, 33. / Архів Вільненської школи.

Іван Харитонович Роде (учитель природознавства, хімії, географії, праці на ділянках)²²⁰, Григорій Прокопович Кадькаленко, Марія Євдокимівна Сергієнко, Ганна Іванівна Олексієнко, Василь Павлович Домбровський, Олександр Павлович Домбровський, Євдокія Олексіївна Сергієнко, Олена Мусіївна Литвин та Ольга Петрівна Зозуля²²¹.

Педколектив, 1960 р.

У 1961 році вихованцями учительки Сергієнко Марії Євдокимівни стали: Лук'янець Володимир, Пінчук Сергій, Римар Катерина, Стасенко Микола, Стеценко Сергій, Кравченко Сергій, Сергієнко Любов, Сергієнко Віра, Осінський Микола²²².

²²⁰ Наказ № 15 по Вільненській семирічній школі від 29 серпня 1955 р. / Книга наказів Вільненської семирічної школи на 1954-1955 навчальний рік. Арк. 6.

²²¹ Фото: Педколектив 1960 р. / Архів Вільненської школи.

²²² Фото: Учні 1961 і 1968 рр. / Архів Вільненської школи.

Учні, 1961 р.

Учні 6 класу, лютий 1961 р.

При Вільненській школі діяли численні гуртки. Наприклад, у 1962 році О.П. Домбровський очолював літературний гурток; Л.І. Леонтович – гурток юннатів; Є.О. Сергієнко – гурток «Умілі руки»; О.М. Литвин – співочий гурток; В.О. Оникієнко – технічний гурток, а В.П. Домбровський – столярний²²³. За шкільну газету відповідала М.Є. Сергієнко^{224,225}.

Незважаючи на тотальне домінування комуністичної ідеології в освіті, у 1960-х роках при Вільненській восьмирічній школі було створено гурток юних фольклористів-етнографів. Гаслом цього гуртка був вираз «До джерел народної мудрості». Гуртківці, поряд з вивченням літературної української мови, проводили різноманітні спостереження над змінами, які в ній відбувалися. Зокрема, порівнювали тогочасну українську мову з діалектними оточеннями, збирали зразки народних пісень, приказок, прислів'їв, легенд та казок. Наприкінці 1960-х років серед учнів найактивнішими фольклористами були Володимир Лепський та Ніна Стеценко. Також у цей період гуртківцями був виготовлений рукописний журнал-збірка «Скарби народної мудрості»²²⁶.

Важливо відзначити, що при Вільненській школі діяла програма цивільної оборони. Так, у грудні 1969 року учителі отримали завдання сформуванню із учителів та учнів 5–8 класів такі загони цивільної оборони: розвідувальний, охорони громадського порядку, санітарний, рятувальний та з обслуговування у сховищі. Всього до заходу було задіяно 6 учителів та 39 учнів²²⁷.

²²³ Наказ № 36 по Вільненській восьмирічній школі від 3 вересня 1962 р. / Накази різні по Вільненській школі. Арк. 14.

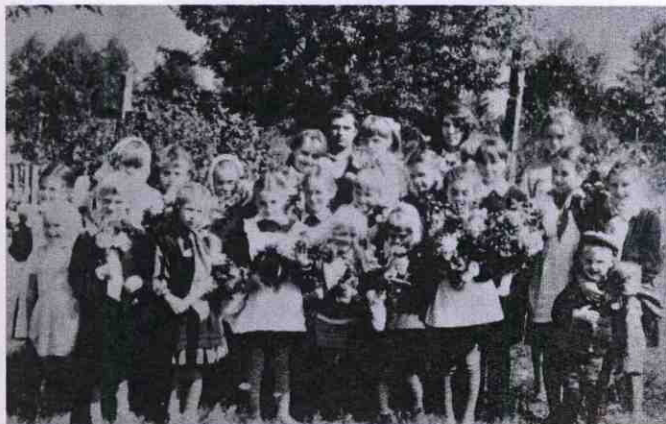
²²⁴ Там само. – Арк. 15.

²²⁵ Книга наказів Вільненської 8-річної школи 1966-1969 років. На 101 аркуші / Архів Вільненської школи.

²²⁶ Юні фольклористи / Ленінська зоря. – 1969. – № 90 / Альбом. Газетні вирізки Н.А. Бублика про Вільне. Арк. 9.

²²⁷ Наказ № 99 по Вільненській восьмирічній школі від 3 грудня 1969 р. / Накази різні

Учні, 1968 р.

У 1970-х учителями продовжували працювати здебільшого згадані вище люди. Лише 1972 року на посаду учителя української мови і літератури було прийнято Катерину Григорівну Василенко замість О.П. Домбровського²²⁸. Окрім стандартних учительських обов'язків увесь педагогічний і технічний персонал школи мав слідкувати за станом здоров'я дітей, зокрема, їх захворюванням на грип – виявляти хворих та здійснювати систематичне вологе прибирання, слідкувати за температурним режимом та провітрюванням класів. А класні керівники мали проводити з учнями бесіди по профілактиці захворювання грипом²²⁹. Учні брали активну участь у спортивних змаганнях шкільного і районного рівнів²³⁰,

---

по Вільненській школі. Арк. 27.

²²⁸ Наказ № 35 по Вільненській восьмирічній школі від 28 листопада 1972 р. / Накази різні по Вільненській школі. Арк. 114.

²²⁹ Наказ № 5 по Вільненській восьмирічній школі від 2 лютого 1974 р. / Книга протоколів педагогічної ради школи 1974-1975 рр. Арк. 3.

²³⁰ Наказ № 9 по Вільненській восьмирічній школі від 25 лютого 1974 р. / Книга протоколів педагогічної ради школи 1974-1975 рр. Арк. 6.

залучалися до трудової діяльності поза межами школи (посадок лісу)²³¹. Постійно проводилися перевірки стану викладання дисциплін та рівня знань учнів²³². Слід наголосити, що з 1958–59 навчального року²³³ до 1 квітня 1975 року при Вільненській восьмирічній школі функціонував інтернат. Його було утворено переважно для дітей з віддалених місць проживання, проте, коли батьки отримали змогу підвозити дітей до школи, його було розформовано і створено групу продовженого дня^{234,235,236}.

*Директор
Олексій Григорович Пінчук, 1971–1972 рр.*

²³¹ Наказ № 16 по Вільненській восьмирічній школі від 16 квітня 1974 р. / Книга протоколів педагогічної ради школи 1974–1975 рр. Арк. 11.

²³² Наказ № 10 по Вільненській восьмирічній школі від 28 лютого 1974 р. / Книга протоколів педагогічної ради школи 1974–1975 рр. Арк. 6–8.

²³³ ДАКО. – Ф. Р-5247. – Оп. 1. – Спр. 107. Арк. 47.

²³⁴ Наказ № 13 по Вільненській восьмирічній школі від 23 березня 1974 р. / Книга протоколів педагогічної ради школи 1974–1975 рр. Арк. 9.

²³⁵ Наказ № 14 по Вільненській восьмирічній школі від 30 березня 1974 р. / Книга протоколів педагогічної ради школи 1974–1975 рр. Арк. 10.

²³⁶ Наказ № 8 по Вільненській восьмирічній школі від 26 березня 1975 р. / Книга протоколів педагогічної ради школи 1974–1975 рр. Арк. 40.

*Директор
Федір Митрофанович Кучерук, 1972-1975 рр.*

*Директор
Олена Мусіївна Литвин, 1975-1986 рр.*

Вільнянська школа також має власну символіку – прапор, герб та гімн. Зокрема, прапор є офіційним символом школи. Він прямокутної форми і поєднує зелений, жовтий і синій кольори.

Герб школи – офіційний символ її гідності. На ньому намальована книга, яку освітлює сонце, що символізує знання, життя і добро. Гімн школи – витвір місцевих учителів.

